

II. ПІДПРИЄМНИЦТВО

УДК: 334.74.001.76

О.Є. Кузьмін, І.В. Литвин
Національний університет "Львівська політехніка"

СУТНІСТЬ ТА РОЗВИТОК ВЕНЧУРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

© Кузьмін О.Є., Литвин І.В., 2005

Розкрито суть венчурного підприємництва, визначено його роль та значення в інноваційному розвитку економіки країни. На основі проведених досліджень розроблено класифікацію видів венчурних підприємств, вивчено особливості їх створення та функціонування.

The sense of venture business, its place and role in the innovative process of the economy development is determined in the article. The classification of main forms of venture enterprises is given and their essence is determined.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Конкурентоспроможність на світовому ринку все більше залежить від продукції, в основі якої лежать нові знання. Тільки радикальні заходи для впровадження нових технічних і технологічних рішень, сучасних виробничих процесів, здатних випускати конкурентоспроможні товари, дозволять економіці вийти із кризи і забезпечити Україні гідне місце у світовому співтоваристві.

Для України немає іншої альтернативи, як розбудова власної національної інноваційної системи, національної програми підтримки малого і середнього підприємництва. Інтеграція науки з виробництвом потребує досить великих затрат, які далеко не завжди виправдовуються і пов'язані із великим ризиком. Слід шукати нових шляхів у забезпеченні активної інноваційної діяльності у вітчизняній економіці. Одним із перспективних напрямів розв'язання проблемних питань активізації інноваційної діяльності в Україні може, на мій погляд, стати створення венчурного бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за проблемою. Питання розвитку теорії інноваційної діяльності та венчурного підприємництва, зокрема, розглядали у працях такі вітчизняні та зарубіжні вчені: О.Батура, І. Дворжак, П. Джонсон, Н. Лайанг, Є.А. Лебедева, Майорова Т.В., В.А. Новіков, Пересада А.А., А.М. Поручник, С. Пауз, І. Софіщенко, А.С. Степаненко, Ж.У. Фенн. У наукових роботах цих авторів наведені різні варіанти визначення понять „венчурне підприємництво”, „венчурне підприємство”, „венчурний капітал”, висвітлюється закордонний досвід організації венчурного бізнесу. Однак варто відмітити складність проведення досліджень у цій сфері в Україні, оскільки ми маємо недостатній досвід інноваційної діяльності промислових організацій в умовах ринкової економіки.

Цілі статті. Метою статті було вивчення теоретичних засад венчурного бізнесу, з'ясування сутності категорій венчурного підприємництва та венчурного підприємства. Завданнями роботи було вивчення особливостей створення та функціонування венчурних підприємств, систематизація класифікацій „ризикових” підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні за роки реформування економіки сформувалася негативна тенденція щодо зниження кількості інноваційних розробок та впровадження їх у практику господарювання. Інновації потребують досить великих витрат і пов'язані з великим ризиком. На основі своєрідного поділу праці між великими корпораціями і малими підприємствами виник особливий вид підприємництва – фінансово-інноваційний. При цьому діяльністю з виробництва і просування на ринок нових товарів займаються невеликі організації, що отримали назву венчурних. „Венчур” у перекладі з англійської означає ризикове підприємство.

Ідеологами розвитку венчурного капіталу стали американські економісти Ж.У. Фенн, Н. Лайанг, С. Прауз, П. Джонсон. Вони визначили венчурний капітал як „фінансування акціонерного капіталу інноваційних підприємств малого бізнесу, які мають значний потенціал зростання на стадії їх створення і реалізації продукції, у сукупності з консультаційною підтримкою і високим ступенем залучення до процесу прийняття рішень” [9]. Отже, венчурний капітал вкладається у проекти освоєння нових технологій або продукції.

Багато вчених визначають венчурне підприємництво як „ризикову діяльність, у процесі якої створюються і впроваджуються у виробництво нові товари, технології, послуги та підприємство проникає у нову для нього сферу діяльності”. А.А. Пересада розглядає венчурне підприємництво як „...діяльність, спрямовану на здійснення ризикових проектів, як правило, інноваційного характеру з метою одержання прибутків” [5, с. 6].

Найвичерпніше визначення поняття „венчурне підприємство”, на мій погляд, дає А.М. Поручник, – „це здебільшого малі підприємства у прогресивних у технологічному відношенні галузях економіки, які спеціалізуються у сферах наукових досліджень, розробок, створення і впровадження інновацій, організація яких пов'язана з підвищеним ризиком” [5, с. 7].

Венчурний капітал відображає систему відносин між суб'єктами венчурного підприємництва, що забезпечує акумуляцію вільних коштів і вкладення їх у інноваційні проекти з метою дослідження, освоєння і комерціалізації нововведень [5, с. 6]. Він формується і перерозподіляється при активній участі й підтримці держави і є продуктом перенакопичення.

З'ясування природи венчурного капіталу передбачає дослідження причин його виникнення. Розвиток венчурного фінансування як самостійного підприємництва спостерігається з 40-х років у США, а різноманітність його форм в 60–80-х роках ХХ ст. [6].

Потреба у структурній перебудові економіки найгостріше проявилася під час кризи, що виникла в середині 70-х років ХХ ст. Починаючи із 40-х і до середини 70-х років відбувалося фізичне і моральне старіння технічної бази виробництва, а протиріччя, які нагромадилися, лише тимчасово вирішували під час циклічних криз перевиробництва. технічної бази виробництва. Для підтримання конкурентоспроможності в умовах ринку виникла потреба зниження витрат виробництва. Ці процеси активізували попит на нові види ресурсозберігаючої техніки і технологій та обумовили необхідність інновацій.

Економіка США у період 70-х років зіштовхнулася із проблемами механізмів фінансування, які б відповідали адекватним потребам інноваційного розвитку. Зростаючі потреби у фінансах для розвитку нових галузей промисловості вже не задовольнялися за рахунок традиційних систем кредитування та обігу грошових коштів. Значно погіршилися умови фінансування корпорацій і через ринки капіталів. Відбувалося стрімке падіння курсу цінних паперів суб'єктів господарювання. Це призвело до того, що більшість американських корпорацій втратили можливості з вигодою використовувати для себе ринок капіталу як джерело довгострокового фінансування. У цей час в інноваційній діяльності з'являються малі підприємства, які на відміну від великих корпорацій ефективніше могли забезпечити розробку й впровадження нових досягнень у виробництво.

„Венчур” виник у нових наукомістких галузях, насамперед у електроніці як побічній технологічній галузі ракетного бізнесу. У 50–70-х роках виникла більшість наукових парків США, у яких простежується взаємодія венчурного капіталу і малого бізнесу, а цикл „наука – виробництво” скорочується до мінімуму [5, 6].

Отже, економічна ситуація у США і специфіка їх фінансової системи обумовили виникнення і розвиток індустрії венчурного фінансування наукомістких процесів малого бізнесу. Венчурний бізнес є продуктом тривалої еволюції фінансового капіталу. Венчурний капітал є засобом освоєння новітніх науково-технічних досягнень завдяки використанню ним сучасних форм диверсифікації, міжфірмового співробітництва і кооперації та нетрадиційних джерел фінансування малих наукомістких підприємств.

Венчурне підприємництво є досить поширеним явищем у розвинутих країнах світу (США, країнах Західної Європи), де воно виступає як акумулятор капіталів, спрямованих на інвестування інновацій з підвищеним ризиком та високим рівнем майбутньої прибутковості від їх впровадження.

У Європі впродовж десяти років, починаючи із 90-х років минулого століття, венчурний бізнес акумулював понад 82 млрд. єкю довгострокового капіталу, спрямувавши його на розвиток інноваційних технологій. У Німеччині венчурні інвестиції зросли за період 1996–1997 рр. на 650%, а у Швеції за цей самий період майже на 2000% [4]. Досить інтенсивно розвивається венчурний бізнес у Росії, яка, як і Україна, шукає нових шляхів забезпечення ефективного розвитку національної економіки.

Діяльність венчурних фірм пов'язана із значним ризиком банкрутства, тому що, розробляючи інновації, ніхто не знає напевно, чи успішно завершаться дослідження. Рівень невдачі інноваційних проектів становить 90%. Але перевагою венчурного підприємства є вузька спеціалізація, концентрація матеріально-технічних і фінансових ресурсів на обраному напрямі дослідження, зацікавленість працівників підприємства та інвесторів у швидкій успішній комерційній реалізації мети, технології об'єкта, винаходу, а також, за необхідності, можливість швидкої переорієнтації на інші напрями діяльності.

Основним критерієм класифікації видів венчурних підприємств є джерело інвестування. Майорова Т.В. виділяє такі форми венчурних підприємств [7, с. 145–146]:

- внутрішні венчурні підприємства, які створюються у вигляді науково-дослідних відділів при великих промислових корпораціях;
- незалежні підприємства, фірми, які організуються у вигляді акціонерних товариств та працюють за рахунок коштів приватних та інституційних інвесторів;
- впроваджувальні компанії, які створюються однією чи кількома великими корпораціями у вигляді науково-дослідних консорціумів і працюють на замовлення засновників;
- зовнішні венчурні підприємства, що фінансуються інвестиційними фондами, компаніями, трастами. Мета таких підприємств – акумулювання венчурного капіталу у великих обсягах та фінансування спеціалізованих інноваційних (ризикових) проектів.

„Внутрішні” венчури зазвичай формуються із спеціалістів різних відділів корпорацій для реалізації якого-небудь винаходу. Діяльність „внутрішніх” венчурів фінансується із спеціальних фондів компанії, що дозволяє в певній мірі звільнити творчі групи від безпосередньої підпорядкованості цілям масового виробництва продукції. Поряд із цим досягається необхідна концентрація кадрових, грошових і матеріально-технічних ресурсів для вирішення чітко поставлених завдань. „Внутрішні” венчури, крім фондів венчурного капіталу, використовують і особисті заощадження інженерів, конструкторів, проектувальників, спеціалістів з управління, тобто творчого колективу компанії.

Однією з ризикових форм організації інноваційних проектів є так звана програма „своєків” [5, с. 45; 1, с. 94]. Ця програма започатковує створення спеціальних грошових фондів внутрішньокорпоративного венчурного капіталу, кошти яких виділяються „своєкам” – представникам корпорацій. При зверненні до „своєка” за фінансовою підтримкою запропонованої ідеї чи пропозиції будь-який працівник корпорації може отримати кошти на розробку і реалізацію інноваційного проекту. За оцінками спеціалістів „своєки” сприяють суттєвому підвищенню ефективності інноваційних процесів.

Діяльність автономних венчурних груп всередині корпорації швидко вичерпують свої можливості власне через нестійке фінансування. Тому ефективнішими виявилися „зовнішні”

венчури, тобто творчі групи і бригади, що організуються поза корпоративною структурою. „Зовнішній венчур” може структуризуватися у кількох модифікаціях, організаційно оформлених у вигляді науково-дослідних консорціумів [3, с. 172; 8, с. 287]:

- створений з метою проведення фундаментальних довгострокових досліджень. Такий консорціум має свою науково-дослідну інфраструктуру (лабораторії, дослідні виробництва, інформаційно-обчислювальні центри, інші елементи науково-дослідної інфраструктури). Його засновниками можуть бути великі військово-промислові концерни, можливе також субсидування державою;

- створений з метою активізації наукової діяльності науково-дослідних інститутів, університетів, на їхній виробничій базі з використанням наявного науково-виробничого потенціалу;

- створений у галузі корпораціями на пайових засадах, з метою розробки галузевих стандартів, технічних умов і контролю за їх використанням. Такий консорціум може створюватися під егідою великої холдингової компанії, має тимчасовий характер і часто розпадається внаслідок нездоланої внутрішньогалузевої конкуренції.

„Зовнішні венчури” організуються за ініціативою самих вчених і винахідників у вигляді дочірніх компаній з власним науково-виробничим циклом освоєння нових видів продукції. Вони, як правило, невеликі (від трьох до декількох сот осіб).

Зовнішні венчурні підприємства, що фінансуються інвестиційними фондами, компаніями, трастами, можуть також використовувати інші джерела: кошти великих корпорацій, банків пенсійних і благодійних фондів, страхових компаній, особисті заощадження інвесторів, частково державні субсидії. Попит на венчурний капітал у таких підприємств досить великий і не задовольняється комерційними банками, які уникають надмірного ризику.

У світовій практиці набули поширення науково-технічні парки і технополіси – нові форми управління циклом „наука – техніка – виробництво” [5, с. 47] . Основною метою створення науково-дослідних парків є досягнення тісного територіального зближення між необхідною для наукових досліджень матеріальною базою, що належить промисловому виробництву, та людським фактором наукового потенціалу країни.

На основі аналізу літературних джерел для повнішого розкриття сутності венчурного підприємництва у статті запропоновано класифікацію видів венчурних підприємств на засадах поділу їх за основними класифікаційними ознаками (рисунок).

Важливою ознакою класифікації малих венчурних організацій є вид спеціалізації (товарна, ресурсна, технологічна). У випадку, коли основним фактором, що визначає профіль діяльності організації, є продукт, то існує товарна спеціалізація. Подібно до цього визначається ресурсна та технологічна спеціалізації.

Залежно від інвестиційних перспектив виділяють три типи венчурних підприємств:

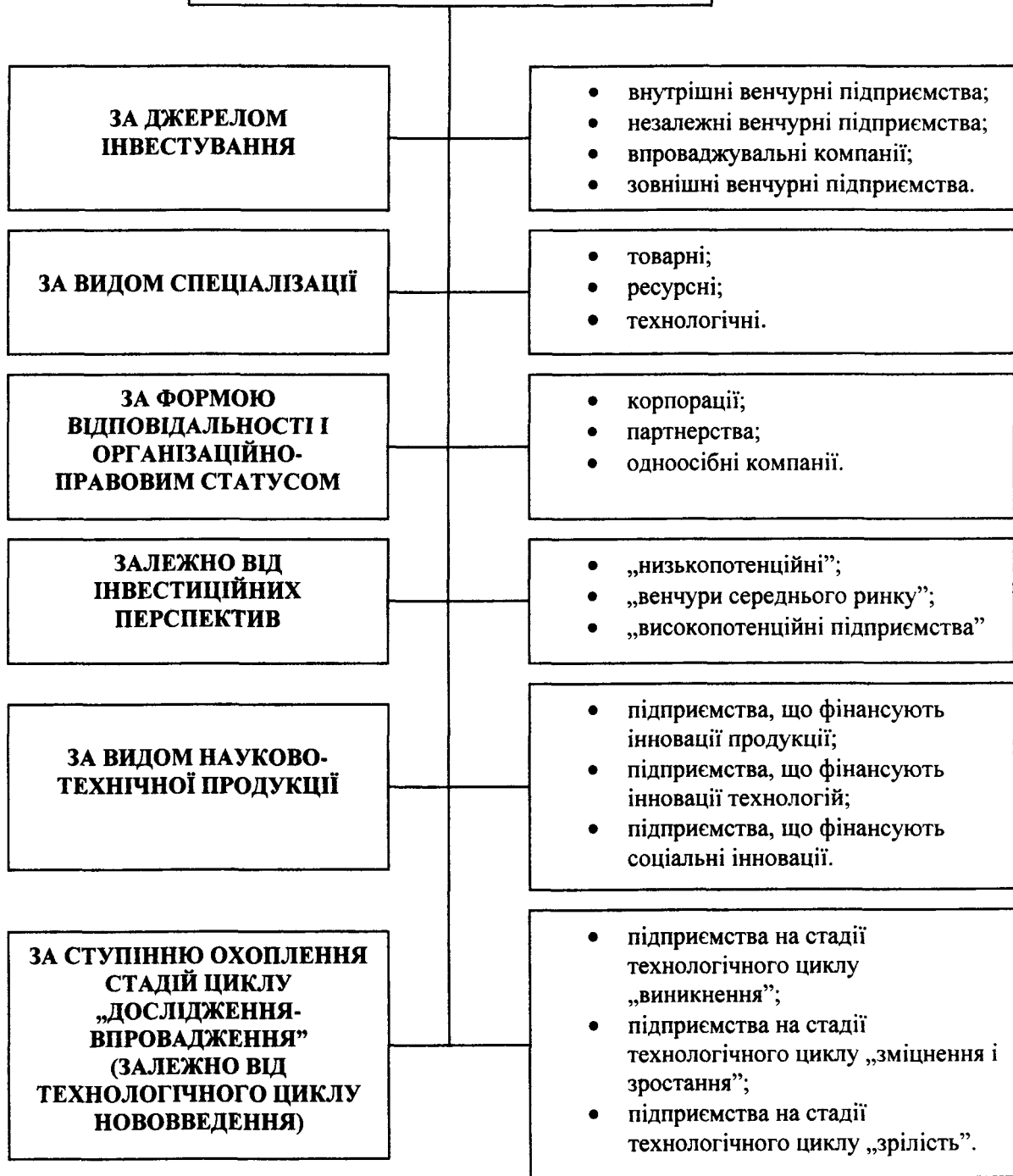
- „низькопотенційні” підприємства для венчурного капіталу (Life-stale), прибутки яких за 5 років становлять 50 млн. доларів. Такі підприємства не приваблюють венчурних інвесторів, їх кількість на ринку сягає 90% від усіх венчурних підприємств;

- „венчури середнього ринку” (Middle-market), прибутки яких коливаються від 10 до 50 млн. доларів щорічно. Саме такі підприємства потребують участі венчурного капіталу;

- „високопотенційні підприємства” (High-potential), які мають понад 50 млн. доларів щорічного прибутку впродовж 5 років. Вони найпривабливіші для венчурних інвесторів. Ці підприємства переважно мають корпоративну форму власності і становлять 1% загальної кількості інноваційних підприємств [5, с. 45].

Проаналізувавши літературні джерела щодо видів венчурних підприємств, у статті авторами запропоновано виділити ще одну класифікаційну ознаку венчурів, а саме: за видом науково-технічної продукції виділяють підприємства, що фінансують інновації продукції, інновації технологій та соціальні інновації.

ВИДИ ВЕНЧУРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Класифікація видів венчурних підприємств

Висновки. Венчурне інвестування в Україні є новим видом бізнесу. І те, що в нашій державі венчурне підприємництво на сьогодні є практично відсутнім, пов'язано із низкою макро- і мікроекономічних проблем. Важливою проблемою для створення і розвитку венчурних підприємств в Україні є державна політика в галузі оподаткування і кредитування інноваційних організацій.

У найближчий час на основі багаторічного закордонного досвіду в Україні необхідно і можливо розробити організаційно-економічний механізм створення і функціонування венчурних організацій з метою розробки і впровадження новітніх технологій і продукції на рівні світових стандартів. Це буде об'єктивно і можливо на стадії оздоровлення та підйому економіки України.

1. Василенко В.О., Шматько В.Г. *Інноваційний менеджмент: Навч. посібник.* / За ред. В.О.Василенко. – К.: ЦУЛ, Фенікс, 2003. – 440 с. 2. *Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку* / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К.: Ін-т екон. прогнозування; Фенікс, 2003. – 1008 с. 3. *Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом.* – К.: Лібра, 2002. – 472 с. 4. *Пинюгин К.О. Венчурний капітал в Європе // Венчурное финансирование: мировой опыт.* – 2001. – №1. – С. 63–72; 5. *Поручник А.М., Антонюк Л.Л. Венчурний капітал: зарубіжний досвід та проблеми становлення в Україні.: Монографія.* – К.: КНЕУ, 2000. – 172 с. 6. *Лебедева Е.А. Венчурные фирмы в США // Вопросы изобретательства.* – 1990. – №8. – С. 54–58; 7. *Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: Навч. посібник.* – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 376 с. 8. *Морозов Ю.П. Инновационный менеджмент: Учеб. пособие для вузов.* – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 446 с. 9. *High Technology Business, 1988, March.*

УДК: 336

А.О. Босак, Л.І. Чернобай
Національний університет “Львівська політехніка”

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КОРПОРАЦІЙ В УКРАЇНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ РОЗВ’ЯЗАННЯ

© Босак А.О., Чернобай Л.І., 2005

Під час розвитку корпорацій в Україні виникає чимало проблем різного характеру та ступеня важливості. Здійснено класифікацію проблем корпоративного розвитку та визначено напрямки інформаційного забезпечення їх розв’язання.

In progress corporations in the Ukraine appears much problems of different nature and degrees of importance. In the article is realize categorization of problems of corporative development and are determined directions of dataware of their decision.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв’язок із важливими науковими та практичними завданнями. Мабуть доводити актуальність розвитку корпоративного сектора в Україні вже зайве. Невблаганна статистика свідчить, що внаслідок реформування власності виникло майже 36 тисяч акціонерних товариств, у вигляді акціонерної форми власності функціонує три чверті промислового потенціалу, зайнято дві третини загальної чисельності промислово-виробничого персоналу, власниками цінних паперів стала третина населення, а через механізми емісії корпоративних цінних паперів залучено понад 18 млрд. грн. З питань корпоративного управління опубліковано тисячі праць, проводяться конференції та семінари, у програми вищих навчальних закладів вводяться відповідні курси, здійснюються міжнародні проекти тощо.

Вітчизняна економіка перебуває на стадії трансформування. Це означає, що всі її базові елементи теж знаходяться у нестійкому, навіть аморфному стані, з якого можуть перетворитися у ефективні, або не дуже, структурні складові нової ринкової економіки. Проблеми корпоративного управління є закономірним результатом перерозподілу прав власності в державі та зміни організаційних форм суб’єктів господарювання.

Будь-яка проблема розвитку корпорації вимагає певного інформаційного забезпечення, яке повинно бути достатнім для виконання завдань розвитку того чи іншого підприємства. Достатність інформації визначається її кількісними та якісними вимірами. Вимір тільки кількості інформації не відповідає нагальним потребам сучасного суспільства – необхідна міра цінності інформації.